

DOI: 10.33310/2519-2809-2019-48-2-98-102

УДК 94 (439) „16”

ЛАСЛОВ ЗУБАНИЧ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції

Ужгородського національного університету

м. Ужгород, Україна

e-mail: kmoalap@gmail.com

ОТТИЛА ЙОВЖА

аспірант Національного університету державної служби,

м. Будапешт, Угорщина

e-mail: attila@sapientia.ro

ЖІГМОНД (ІІ) ДРУГЕТ (?–1684) – НАРИСИ З НЕВІДОМОГО ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

У науковій роботі висвітлено життєвий шлях та діяльність маловідомого представника дворянства Північно-Східної Угорщини, державного діяча та письменника Жігмонда Другета (?–1684). Угорська історична наука мало уваги приділяла йому, хоча за 27 років свого життя закінчив університет, був учасником великих історичних подій, видав 2 книги. На жаль, Жігмонд Другет став «жертвою» історичної науки. «Помилку» одного з істориків наука прийняла за історичний факт, тому життєвий шлях Жігмонда Другета у більшості видань закінчується ганебною смертю на ешафоті. Наукова робота на підставі доступних джерел має на меті показати реальну людину, яка залишила потужний, але досі невідомий слід в історії Північно-Східної Угорщини.

Ключові слова: Ужанський комітат, Віденський університет, Марія Естергазі, фєйшпан, Жігмонд Другет, Північно-Східна Угорщина, Терезія Кеглевич, замок Унгар, Земплінський комітат.

З нагоди 700-річчя прибуття в Північно-Східну Угорщину (в нашому випадку в Ужанський комітат) сім'ї італійського походження Другетів спостерігається значне зростання інтересу до сім'ї в цілому, та зокрема до деяких її членів, які панували у всьому регіоні протягом майже трьох століть. Цей інтерес не випадковий, оскільки родина Другетів, крім сановників державного рівня (палатини, королівські судді, трансільванські воєводи), полководців [13], давала історії Угорського королівства письменників, поетів, засновників шкіл, лицарів-грабіжників та карбувальників фальшивих монет. Однак історія часто грає у дивну гру її учасниками, адже коли споглядає про деяких осіб вона зберігає незмінними на протязі десятків наступних поколінь, у випадку інших нам доводиться складати «історичну мозаїку», що зображає тогочасних героїв, практично з маленьких уламків.

Майже в кожній науковій роботі, присвяченій історії Північно-Східної Угорщини особлива увага приділяється представникам роду Другетів, але біографічні дані його окремих членів зустрічаються рідко. Серйозним поштовхом до активізації «другетознавства» стали наукові роботи, які були розпочаті за останнє десятиліття на базі Ужгородського національного університету.

За останні роки значним прогресом вважається в угорській істріографії докторська робота Золтана Борбеля [2], яка досліджує біографії видатних представників XVII століття роду. Подібні дослідження вже є у Словаччині [8, 11] та у Сербії [7].

Метою нашої статті є дослідження життєвого шляху видатного, але невідомого представника роду, державного діяча та письменника – Жігмонда Другета (?–1684). Важливим джерелом дослідження є документи, які були опубліковані у монографіях з історії Земплінського [14, 15] та Ужанського комітату [1, 12]. У ході дослідження було використано щоденник Терезії Кеглевич (жінки Жігмонда Другета) [6], в який знайдено декілька важливих деталей, що ставить життя вельможі в цілком новому ракурсі.

Починаючи з XVI століття північно-східна частина Угорщини знаходилася на шляху різних військових шляхів, тому архітектурні та культурні цінності тут постійно знищувалися. Наприклад, в замку Фракно (Австрія) сім'ї Естергазі і сьогодні можна побачити шедеври тогочасного мистецтва, культурна спадщина Другетів (*homonnai és gerényi gróf Drugeth*) була повністю знищена. Тому спостерігається той несприятливий стан, коли серед представників останніх поколінь Другетів залишили-

ся очевидно автентичними тільки портрети Дердя (III) та Яноша (X) (а також Марії Естергазі та Зічі Петерне Другет Клари). Невід'ємною частиною родинного замку, навіть землевласників середньої ланки, була картинна галерея предків, яка мала відображати місце і ранг сім'ї в суспільстві. Це піднімало славу сім'ї представляло авторитет та древність в очах зовнішнього світу, а всередині – це було джерелом гідності для її членів. Припускаємо, що в замках та палацах Другетів (Ужгород, Невицький, Барков, Єсенеv, Терешеш) теж були присутні такі галереї, але більшість картин можливо було знищено разом з сімейними архівами.

Коли ми говоримо про «останні дні» багатовікової сім'ї, варто краще роздивитися її представників. Наукова література останніми представниками родини Другетів чоловічої статі вважає Жігмонда (II), феїшпана (наджупан) Ужанського та Земплінського комітату, Балінта (II), титулярного єпископа Крбава (Korbávia) та їх молодшого брата Яноша (XI).

Жігмонд (II) Другет та його брати належали до давньої аристократичної родини, яка крім величезного багатства і володінь, мала ще і розгалужену систему сімейних зв'язків, що значною мірою сприяло їх піднесенню у суспільстві (Батьки: граф Дердь (IV) Другет (1633–1661), верховний головнокомандувач Верхньої Угорщини, феїшпан Ужанського та Земплінського комітату та графиня Марія Естергазі (1638–1684). Дідусі і бабусі: граф Янош (X) Другет (1609–1645) головний королівський суддя, верховний головнокомандувач Верхньої Угорщини, феїшпан Ужанського та Земплінського комітату й Анна Орбоваї Якушіч; граф Міклош Естергазі (1583–1645), палатин Угорського королівства, лицар ордену Золотої руни та графиня Кристина Нярі (1604–1641). Серед предків молодих Другетів знаходимо найвідоміші родини угорської аристократії, включаючи сім'ї Надошді, Турзо, Іллешгазі, Вардої, Довці, Баторі і Форгач.

На основі історичних даних спробуємо прослідкувати життєвий шлях Жігмонда (II) Другета. Інформації про точну дату і місце народження немає, також немає даних про його раннє дитинство. Ймовірно, він почав навчання в єзуїтській гімназії, яка була переведена в Ужгород в 1647 році, а потім продов-

жував його, за сімейною традицією, в іншій єзуїтській гімназії, в його випадку в м. Дьєр. Згідно із записами навчального закладу, Жігмонд та його брат Янош (XI) були учнями цієї гімназії. Брат закінчив курс принципістів (*principista*), а Жігмонд – синтаксистів (*syntaxista*). Наступним кроком було його навчання у Віденському університеті, де продовжував сімейну традицію (Дьєрдь (III) був студентом Празького університету, а Янош (X) навчався у місті Грац). Про його навчання ми дізнаємося із щоденника дружини Терезії Кеглевич (у вільному перекладі): «Мій чоловік граф Жігмонд Гомоннаї 22 липня 1676 року закінчив і склав курс філософії у Відні і після цього у присутності сотень докторів та вчених людей, членів провідних станів був нагороджений дорогим золотим ланцюгом від імені непереможного Його Величності римського імператора і угорського короля Леопольда Першого з рук єпископа Томаша Палфі, канцлера Угорщини» [6]. За традиціями покровителем урочистих екзаменів випускників в єзуїтських університетах був сам правитель (*sub auspiciis imperatoris*), у нашому випадку імператор і король Леопольд I, якого на цих подіях представляв архієпископ Естергомський, або канцлер Угорщини. У такому іспиті могли брати участь 1–2 особи, а конкурсант отримував медальйон із зображенням правителя, прикрашений перлами, або золотий ланцюг. До організованого у такий спосіб іспиту Жігмонда Другета у 1676 році була виготовлена тезова сторінка із зображенням імператора у вигляді бога морів Нептуна, який приборкує бурю і заспокоює хвилі [5]. Тезова сторінка з малюнком барокового стилю була виготовлена фламандським художником Ніколаусом ван Гойом (1631–1679) та викарбувана Бартоломеусом Кіліаном (1630–1696) у формі мідьорит. Особливістю гравюри на міді є те, що тут також зображено і Жігмонда Другета, загорнутого у довгий плащ з сутажем, який спирається на щит із гербом сім'ї.

«Великий тур», тобто подорож по Європі, який виник наприкінці XVII століття в Англії, та був майже обов'язковим для представників молодшої аристократії, знайшов послідовників і серед угорського дворянства. Хоча серед історичних джерел є відносно небагато повідомлень, з великою вірогідністю можемо

констатувати, що багато представників західно-угорських аристократичних сімей відвідували Європу, переважно різні провінції Священної Римської імперії. Завдяки своїм родинним зв'язкам та університетській освіті, Жігмонд Другет теж був учасником такої подорожі. Про враження цих поїздок учасники зазвичай складали невеликий звіт (ітінерарій). Короткий опис подорожі молодого графа міститься у щоденнику дружини, тому, ймовірно, існував і більш докладний письмовий звіт, який з часом був втрачений. Сам тур розпочався 29 вересня 1676 року і тривав до 18 червня 1677 року, коли Жігмонд Другет прибув до Відня. Однією з «родзинок» туру став Рим, де його прийняв Папа Інокентій XI: *«19 листопада 1676 року ... прибув до Рима, де був прийнятий на аудієнції у Святішого Отця, Папи Інокентія XI, який подарував йому прекрасний дорожочинний камінь на золотому варвиці (розарії)»* [6]. Як прояв папської щедрості, Жігмонд Другет отримав моці святого Боніфація (з римських катакомб), які були поміщені в католицькій церкві м. Гомонна в 1677 році. За щоденником дружини також можна реконструювати маршрут подорожі, який пролягав через Карінтію та Крайну, Венецію, Падую, Лорето, Рим та Неаполь в Італії, а потім Мілан, Тіроль, Баварію, Швейцарію, північні провінції імперії, у кінці через Австрію та Штирію повернувся додому.

Влітку 1677 року Жігмонд Другет заручився з графінею Терезією Кеглевич: *«прибув Його Світлість до Хорватії 5 серпня, тобто в день Успіння Богородиці в Лепоглаву до монастиря білих братів, де зі мною, графінею Терезією Кеглевич, вдовою графа Дьєрдя Сечі, помолвившись в церкві перед представниками шановних станів, ми обмінялись кільцями»* [6].

«Року 1677. 9-bris 9 [9-го листопада] відбулися наші весільні торжества в хорватському королівському місті Вараждін ... звітти ми відправилися до Відня, де Його Величність нагородив нашого пана золотим ключем [в нашому випадку «золотий ключ» є символом гідності королівських камергерів]. У тому ж році 8 січня з божою поміччю ми прийшли до Унгвара» [6]. У сім'ї Жігмонда Другета та Терезії Кеглевич народилося багато дітей, але більшість із них померли у ранньому віці. Їх діти: Марія Розіна (28 січня 1679 р. – 15 серп-

ня 1681 р.), Юліанна (2 січня 1680 р. – 1726 р.), Жужанна (5 травня 1681 р. – 1684 р.), Борбала (1682 р.), Клара (14 лютого 1684 р. – 1706 р.). Всі вони поховані в церкві Св. Юрія у замку Унгвар.

Після навчання Жігмонд (II) вступив на політичну стезю. Спочатку, з 1675 року він став феїшпан Земплінського комітату, а з 1682 по 1684 р. феїшпан-прокуратор комітату Боршод. Дотримуючись родинних традицій, Жігмонд та його мати Марія Естергазі, виступаючи проти руху куруців у Верхній Угорщині та Трансільванії підтримували позиції королівського двору. Князь Імре Текелі, керівник куруців, розпорядився конфіскувати їх маєтки, тому Жігмонд Другет був змушений приєднатися до нього, та у 1683 році служив при його дворі, як дипломат. У якості посла Жігмонд Другет відвідав військовий табір короля Речі Посполитої Яна III (Собеського) який, між іншим, намагався виконувати роль посередника між Текелі та імператором Леопольдом I. Після переможної битви польських та імператорських військ при Каленберзі (12 вересня 1683 р.) турецька армія, що йшла на Відень, відступила. У своїй праці «Другети і реформація Гомонни» Ласло Рейз припускає [14], що в цієї битві брали участь війська Земплінського комітату і сам феїшпан. Для зимового помешкання польська армія розквартирувалася у Верхній Угорщині, а через політичну ситуацію, яка склалася, багато із поміщиків Гомонни та й усього Земплінського комітату залишили табір Текелі. Про це феїшпан повідомив князеві у листі від 20 грудня. Як писав, він не приєднався до армії куруців через «несприйняття язичницької нації» (турків), а ще виправдовував своє ставлення безпекою сім'ї та хворобою матері. У той же час Жігмонд Другет звернувся до Текелі (чия молодша сестра Єва Текелі була дружиною дядька Другета – палетіна Пала Естергазі) з мілістю ставиттса до його персони та володінь. Незважаючи на це замки володарів-роялістів (Теребеш, Варанно, Чічва, Гомонна) були поступово зайняті куруцькими силами, які згодом обложили Унгварський замок, де Жігмонд Гомоннаї помер в квітні 1684 року. Про це його дружина в своїх спогадах пише: *«Після важкої і тривалої хвороби мій коханий чоловік, Його Ясновельмож-*

ність, шановний граф Жігмонд Другет Гомоннаї, радник і камергер Його Величності Імператора Римської Імперії, Короля Угорщини і т.д. благородний феїшпан комітатів Унг і Боршод відійшов з цього світу 19 квітня 1684 року у віці 27 років і спочиває у вічному спокої, з Богом, амінь» [6].

З іменем вельможі, який прожив 27 років, пов'язане також написання і видання двох монографій. Одна з них була опублікована у місті Нодьсомбот (сьогодні Trnava) у 1672 році під назвою: «*Ludovici regis Hungariae II mors insperata poëmate descripta et oblata honori illustrissimi comitis domini Valentini Drugeth de Homonna dum in ... Universitate Tyrnaviensi ... laurea condecoraretur per R. P. Joannem Csernyanski e Societate Jesu ... professorem ordinarium ab ... Sigismundo Drugeth de Homonna, oratoriae facultatis auditore*» («Поетичний розповідь про загибель короля Угорщини Людовика II...»), а інша, «*Nucleus Rerum Hungaricarum, Studio non modico excerptus ex Bonfinio...*», присвячена імператору Леопольду, також надрукована в місті Нодьсомбот в 1681 році [6].

Як бачимо, на підставі джерел, в т.ч. щоденнику Терезії Кеглевич було доведено, що Жігмонд Другет помер після важкої хвороби. Але в сучасній угорській істогіографії панує думка, що його було страчено у м. Кошшо (Кошице). Йозеф Сінеї в книзі «Життя і творчість угорських письменників» наприклад пише: «Жігмонд Другет (граф Гомоннаї), син Дердя Другета і Марії Естергазі – останній представник чоловічої гілки сім'ї. Після закінчення навчання він подорожував за кордоном; в 1677 році відвідав Рим й отримав в подарунок від Папи останки одного з мучеників. Спочатку він стояв на боці Імре Текелі, але пізніше, до самої смерті був прибічником короля. У 1684 році Текелі його схопив і, на думку деяких, йому відтяли голову в місті Кошшо (Кошице)» [6]. На жаль «думка деяких» настільки вкоренилася у науці, що деякі

історики насправді взяли це на віру, та в багатьох енциклопедіях і дослідженнях повідомляють, що у м. Кошшо, за вказівкою Текелі, Жігмонда Другета було страчено. Ця позиція знайшла відображення і в творчості Кароя Месароша у монографії «Історія Ужгорода». Але і він у другій частині книги намагається частково спростувати це твердження: «Принаймні, Сірмаї в своїй роботі «*Notitia historica cottus Zempleniensis*» пише про це, однак, прямих доказів цього немає» [12]. Ці загальноприйняті погляди спростовує Дюла Дудаш у виданні «*Századok*» (Віхи): «Др. Янош Корачоні, член академії наук, відомий угорський історик, у статті для енциклопедії Паллас, згадує Жігмонда Другета, як останнього представника сім'ї, якого князь Текелі в 1684 році стратив. Жігмонд Другет був феїшпаном комітату Земплен, пізніше головним королівським суддею, автором роботи «*Nucleus Rerum Hungaricarum*», помер у 1684 році, але природною смертю. Текелі, в полоні якого, між іншим, в попередні роки був, не стратив його ... » [4]. Антал Сірмаї (Not. Hist. Com. Zempl. 256), посилячись на А. Вагнера, пише: «*Ipsium Supremum Comitum Sigismundum Drugeth per Thökölianos captum, et jussu Thökölii Cassoviae capite plexum*» «Тому, феїшпану Жігмонду Другету, схопленому прибічниками Текелі в Кошшо відтяли голову» [15]. Проте це повідомлення не має жодного іншого письмового підтвердження, так як сам Антал Вагнер пише лише про захват Унгвара (Ужгорода) [3]. Тиводар Легоцький також спростував це хибне твердження у своїй роботі з історії Середнянського замку [10] і повідомляє, що захоплення куруцями Ужгорода і навколишніх замків детально описано в автобіографії полковника куруців Дердя Отліка, але лише згадує, що «прибічник короля Жігмонд Гомоннаї помер від суму в Унгварі» [4]. Тобто висловлювання Антала Сірмої про страту Жігмонда Другета не відповідає дійсності.

Список використаних джерел

1. Adalékok az ungvári vár és tartománya, és Ungvár város történetéhez. Irta Dr. Hodinka Antal. Ungvár: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1999. 106 old
2. Borbély Zoltán. *A Homonnai Drugethek Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben*. Doktori értekezés, Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2015. [Електронний ресурс] // режим доступу http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/2/1/Borbely_Zoltan_disszertacio.PDF
3. Carolus Wagner. *Collectanea genealogico-historica illustrium Hungariae familiarum quae jam interciderunt I–IV*. (Pozonii, Pestini, Lipsiae, 1802) Decas III. IV. Drugeth de Homonna // [Електронний ресурс] // режим доступу https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_AltalanosCsaladtortenet_CollectaneaGenealogicoCarolusWagner/?query=Homonna&pg=348&layout=s

4. Dudás Gyula. Az utolsó Homonnay-Drugeth. /Gy. Dudás. // Századok. 1910. 405-406. old
5. Galavics Géza. Magyar diákok 17. századi tézislapjai Közép-Európában. /G. Galavics. //Művészettörténeti Értesítő. 2004. 53. évf. № 1-4. 53-80 pp.
6. Haraszthy Miklós. Adatok a Drugeth-Homonnai grófi család nemzedékrendjéhez. Andrassy Aladár gróf levelestárából. // Adatok Zemplén vármegye történetéhez. 1896. 5. szám – 168-170 old.
7. Hardi Đ. Drugeti: povest o usponu i padu porodice pratilaca anžujskih kraljeva. Novi Sad, 2012. 480 s.
8. Kohútová Mária. Šľachtický rod Drugetovcov // Historická revue. Roč. VII. Č. 10. S. 8.
9. Kissné Bognár Krisztina. Magyarországi diákok a bécsi tanintézetekben, 1526–1789. – Budapest: ELTE Egyetemi Levéltár, 2004. 552 p.
10. Lehoczky Tivadar. A szerednyei vár. Hadtörténelmi Közlemények 1911. évfolyam (12. kötet. Budapest, 1911) 397. p.
11. Lenčič Štefan. Šľachtický rod Drugetovcov z Humenného. Humenné: Miestny odbor MS. - Vihorlatské osvetové stredisko, 2003. 183 s.
12. Mészáros Károly. Ungvár története, a legrégebb időktől maig. Pest: Ráth Mór Könyvkereskedése, 1861. 114 p.
13. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. III. kötet (C–D). Pest: kiadja Ráth Mór, 1858. 420 p.
14. Réz László. A Drugethek és Homonna reformációja. Sátoraljaújhely, 1899. 158 p
15. Szirmai Antonius. Notitia historica comitatvs Zempléniensis. Bvdae, 1804. 371 p.
16. Zékány József. Tőke-Terebes város és vára. // Adalékok Zemplénnvármegye történetéhez. 1899. № 10. 306-308. old
17. Zubánics László. Vitézi végek dicsérete. A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében./L. Zubánics. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2016. 292 p.
18. Wertner Mór. A Drugethek genealógiájához. // Turul. 1891. № 9. 151. p

Ласлов Зубанич, Оттила Йовжа. Жигмонд (II) Другет (? -1684) - очерки неизвестного жизненного пути

В научной работе освещены жизненный путь и деятельность малоизвестного представителя дворянства Северо-Восточной Венгрии, государственного деятеля и писателя Жигмонда Другета (?–1684). Венгерская историческая наука мало внимания уделяла ему, хотя за 27 лет своей жизни закончил университет, был участником великих исторических событий, издал 2 книги. К сожалению, Жигмонд Другет стал «жертвой» исторической науки. «Ошибку» одного из историков, наука приняла за исторический факт, поэтому жизненный путь Жигмонда Другета в большинстве изданий заканчивается позорным казнью на эшафоте. Научная работа на основании доступных источников имеет целью показать реального человека, который оставит мощный, но до сих пор неизвестный след в истории Северо-Восточной Венгрии.

Ключевые слова: Ужанский комитат, Венский университет, Мария Эстергази, феишпан, Жигмонд Другет, Северо-Восточная Венгрия, Терезия Кеглевич, замок Унгвар, Земплинский комитат.

Laslov Zubanych, Attila Józsa. Zsigmond II Druget (? -1684) – sketches from the unknown life path

On the occasion of the 700th anniversary of the Drugeth (of Italian origin) family's arrival to Northeastern Hungary (in our case, to the Ung County), a significant growth of interest is observed in the family as a whole as well as in some of its members who dominated the region for almost three centuries. This interest is not accidental, since the Drugeth family except the state-level dignitaries (palatines, royal judges, Transylvanian governors, commanders), enriched the history of the Hungarian kingdom with writers, poets, school founders, robber knights, and forgers.

However, history often plays a strange game with its participants, since, while memories of some individuals are kept unchanged for dozens of succeeding generations, but for some others we have to assemble the "historical mosaic" depicting heroes of that time, practically from small fragments.

In almost every scholarly work on the history of Northeastern Hungary (present-day Zakarpattia), special attention is paid to representatives of the Drugeth family, but biographical data of its individual members are rare. Scientific researches that began during the last decade at the Uzhhorod National University gave a serious "impetus for the intensification of "studies concerning the Drugeths" in the Ukrainian historiography".

The scientific work covers the life path and activity of a little-known representative of the Northeastern Hungarian nobility, statesman and writer Zsigmond Drugeth (? –1684). He has been paid little attention by the Hungarian historical science paid, although during his 27 years long life he graduated from university, participated in major historical events, and published 2 books.

Unfortunately, Zsigmond Drugeth became a "victim" of the historical science. Science accepted the "mistake" of one of the historians as a historical fact, therefore the life path of Zsigmond Drugeth in most publications ends with a shameful execution on the scaffold.

The aim of our scientific work is to show the real person who has left a powerful but still unknown mark in the history of Northeastern Hungary based on available resources.

Key words: Ung county, University of Vienna, Maria Esterhazy, main ispán, Zsigmond Drugeth, Northeastern Hungary, Theresa Keglevich, castle of Ungvár, Zemplén County.